

מתוך מדריך "חופש" לחילוני הנבון:

יעוץ משפטי

מאת: שגיא אגמון, עו"ד

מהדורה ראשונה - יוני 2008

© כל הזכויות שמורות לעמותת "חופש" ולמחבר

פתיחת עסקים בשבת

מדוע חייבים לסגור עסקים בשבת?

סעיפים 249(20) ו-249(21) **לפקודת העיריות** קובעים את סמכותה של עירייה להסדיר פתיחה וסגירה של עסקים בימי מנוחה, וסעיפים אלה הוחלו על כלל הרשויות המקומיות. בהתאם לסעיפים אלה חוקקו הרשויות המקומיות השונות חוקי עזר המסדירים את פתיחת עסקים בשבת בתחומי הרשות. מטבע הדברים, ברשויות שונות ההסדרים המשפטיים הקונקרטיים הנם שונים, אבל בדרך כלל מותרת פתיחה של מה שמכונה "בתי עינוגים" (מקומות בילוי כגון בתי קולנוע, מסעדות, מגרשי ספורט וכדומה) ואסורה פתיחת עסקים אחרים, כגון חנויות או מפעלים.

ההגבלות שבפקודות העיריות מתייחסות למרבית סוגי העסקים, אך לא לכולם. למשל, נראה שאסור לעירייה להגביל פעילות של תחנת דלק בשבת, אם כי כמובן שמפעיל התחנה רשאי כמובן להחליט על סגירתה בשבת, או בכל מועד אחר.

האם האיסור לפתוח עסקים בשבת נובע מהאיסור להעסיק יהודים בשבת?

האיסור להעסיק יהודים בשבת (ובני דתות אחרות ביום המנוחה שלהם) מעוגן בחוק **שעות עבודה ומנוחה**. לשני החוקים רציונל זהה (של הגנה על הימים המקודשים), אבל אופיים שונה: **חוק שעות עבודה ומנוחה** הוא בראש ובראשונה חוק סוציאלי, שנועד להגנת העובדים. עם זאת, החוק קובע קביעה פטרנליסטית שאוסרת על העובד לעבוד ביום המנוחה השבועי שלו, גם אם הוא רוצה בכך וגם אם הוא מוכן לקבל יום מנוחה אחר תמורתו.

אין חפיפה הכרחית בין פתיחת עסק לבין העסקת עובדים. ייתכנו מצבים בהם פתיחת עסק בשבת תהיה מותרת, אך אסור יהיה להעסיק באותו יום עובדים יהודים. מעשית, במרבית המקרים כאשר יש איסור על הפעלת העסק בשבת יהיה איסור גם להעסיק בו יהודים, ולהפך. משרד התעסוקה נוטה כנראה לא לאכוף את החוק במקרים בהם יש היתר עבודה בשבת לעסק אבל לא לעובדים (פס"ד **הום סנטרס**), אבל הוא רשאי לעשות זאת מבחינה חוקית.

חשוב לשים לב שמאחר שמדובר בחוקים שונים, גורמי האכיפה יהיו בדרך כלל אחרים. בכל הנוגע לפתיחת עסקים בשבת, הסמכות נתונה לרשות המקומית; ולגבי העסקת יהודים בשבת, הסמכות נתונה למשרד התמ"ת. מההבדל הטכני הזה נובע שלמרות שבדרך כלל העבירות חופפות, מוגשים לרוב כתבי אישום רק על פי אחד מהחוקים, ולא על פי שניהם.

אז איך זה בכל זאת פועלים בשבת מפעלים ועסקים שונים?

לגבי עסקים, רשויות מקומיות מסוימות התיירו פעילות מסחר באזורים מסוימים גם בשבתות. עסקים אחרים נהנים מן העובדה שהם ממוקמים באזורים שאינם משויכים לרשות מקומית מסוימת, ואז אין חוק עזר שאוסר זאת עליהם. גם במקרים אלה, העובדה שפתיחת העסק אינה אסורה אינה מהווה היתר להעסיק עובדים יהודים!

לגבי עסקים (כגון חנויות) השייכים לקיבוצים, בית המשפט העליון פסק כי העסקה של חברי הקיבוץ אינה מהווה עבירה על החוק, שכן הם אינם נחשבים לעובדים אלא לחברים באגודה שיתופית, ועל כן החוק אינו חל עליהם (רע"פ 731/07, **קיבוץ צרעה נ' מ.י.**, טרם פורסם). יש להניח שהלכה זו תקפה גם לגבי חברים באגודות שיתופיות אחרות, כגון מושבים, אך אין הכרעה שיפוטית בנושא.

שר העבודה רשאי על פי סעיף 12 לחוק **שעות עבודה ומנוחה** לתת היתרים לביצוע עבודות מסוימות בשבת. למשל, שירותי החירום השונים (רפואה, משטרה, חשמל, מים, נמלים ושדות תעופה וכו') ממשיכים לפעול, במתכונת מצומצמת, גם בשבתות, והחוק מאפשר לשר להתיר זאת גם למגזרים ולעסקים מסוימים.

אז למה אין כמעט תחבורה ציבורית בשבת?

תקנות התעבורה קובעות איסור לתת רישיון קו לאוטובוס ציבורי בימי המנוחה, למעט קווים חיוניים מבחינת קיום שירותי תחבורה ציבורית, קווים חיוניים מבחינת ביטחון הציבור, קווים המשרתים יישובי ספר וקווים המשרתים נוסעים לבתי חולים. האיסור אינו חל על יישובים שאינם יהודיים. קווים שפעלו לפני כניסת האיסור לתוקף יכולים להמשיך לפעול, ומכוח אישור זה ממשיכים לפעול בשבת מרבית קווי האוטובוס בחיפה.

מעניין לראות שלמרות שלכאורה החוק מותיר מידה רבה של חופש לממונה על התעבורה לאשר קווים הפועלים בימי המנוחה, משיקולים שונים, בפועל הדבר כמעט אינו קורה. למרבית הקווים הבין-עירוניים יש חלופה באמצעות שימוש במוניות, אבל הסבר זה בוודאי אינו מספק. יש להניח שגם לחברות ההובלה הגדולות יש אינטרס שלא לנסוע בשבת, על מנת שלא להתעמת עם המגזר החרדי.

אמא, הבטחת לנו חוף לשבת!

למאות אלפי ילדים בישראל
אין תחבורה ציבורית לים
בשבת קודש!

הידעת?

איך לקבל היתר להפעלת העסק שלי בשבת?

הכללים לקבלת היתר להפעלת עסק בשבת משתנים מרשות מקומית אחת לשנייה, ויש לפעול על פי הנוהל הקבוע בחוק העזר. בפס"ד **טיב טעם** העיר בית המשפט שחוק עזר הקובע איסור מוחלט על פתיחת עסקים בשבת אינו מתאים לימינו ויש לשקול לעדכנו ולאפשר פתיחת עסקים במקומות מסוימים. לפיכך, אם חוק העזר הרלוונטי הנו גורף, יכול להיות שיש בסיס לעתירה לביטולו – אבל כל חוק העזר לא בוטל, הוא ממשיך לעמוד בתוקף.

איך לקבל היתר להעסיק עובדים יהודים בשבת?

החוק מאפשר לקבל היתר להעסיק עובדים יהודים בשבת רק במקרים המפורטים בסעיף 12 לחוק **שעות עבודה ומנוחה**, שהם כאמור "שהפסקת העבודה למנוחה השבועית לכולה או לחלק ממנה, עלולה לפגוע בהגנת המדינה או בבטחון הגוף או הרכוש, או לפגוע פגיעה רבה בכלכלה, בתהליך עבודה או בסיפוק צרכים שהם, לדעת שר העבודה, חיוניים לציבור או לחלק ממנו". היתרים ניתן לקבל מיחידת הרישוי במחלקת ההסדרה והאכיפה במשרד התמ"ת, על פי טפסים המצויים באינטרנט, באתר משרד התמ"ת (www.tamas.gov.il).

קיבלתי דו"ח על פתיחת עסק בשבת/העסקת יהודים בשבת, מה עושים?

לגבי פתיחת עסק, נראה שאין הרבה מה לעשות. עד היום נעשו מספר ניסיונות משפטיים להתמודד נגד האיסור לפתיחת עסקים על בסיס פגיעה בחוק **יסוד: חופש העיסוק**, אך בתי המשפט (כולל בית המשפט העליון) פסקו שמדובר בפגיעה למטרה ראויה שעומדת בתנאי פסקת ההגבלה בחוק היסוד, ולכן היא מותרת. טענה נוספת שעלתה מספר פעמים היא של הגנה מן הצדק בגלל אכיפה סלקטיבית, וגם הטענה הזו נדחתה תמיד על ידי בתי המשפט. יתר על כן, אפילו במקרים בהם הייתה התחייבות של הרשות המקומית לא להגיש תביעות נגד עסקים הפועלים בשבת, בית המשפט לא מצא בכך עילה לזיכוי.

בתביעות פליליות על העסקת יהודים בשבת, על המדינה מוטלת החובה להוכיח שהעובד הוא יהודי. במספר מקרים ביקשה המדינה להוכיח זאת באמצעות הגשת נתונים ממרשם האוכלוסין, ויש פסיקות סותרות בשאלה האם זוהי הוכחה מספקת ברמה הדרושה במשפט פלילי. בחלק מהמקרים הנאשמים זוכו בשל כך.

העסק שלי פועל בשבת על פי אישורים חוקיים, אבל קיבלתי איומים משפטיים מגורמים דתיים**שיתבעו אותי אם לא אסגור את העסק. האם יש להם עילה אפשרית נגדי?**

עקרונית, התשובה שלילית. כל עוד קיבלת את האישורים הנדרשים על פי חוק, אין להם עילה ישירה נגדך. בית המשפט פסקו כי פגיעה ברגשות דת – כשלעצמה – אינה יכולה להוות הצדקה להפסקת פעילותו של עסק הפועל כדיון. כן ייתכן מצב בו הפעלת העסק גורמת למטרד אובייקטיבי (למשל,

רעש), ובמקרה כזה יחולו דיני המטרדים הרגילים, המסמיכים את בתי המשפט להוציא במקרים מסוימים צווי מניעה.

ייתכן מבחינה משפטית הליך בו צד שלישי יפנה לבית משפט על מנת לבטל החלטה להעניק אישור לפעול בשבת. לא נתקלנו בתקדים משפטי להליך כזה, ובכל מקרה מדובר בנושא שבשיקול דעת רחב, אשר קשה להאמין שבית משפט יטה להתערב בו.

בשורה התחתונה, כל עוד מקפידים על קיום הוראות החוק, אין סיבה לדאגה.

רשימת מקורות משפטיים

חוק יסוד: חופש העיסוק

פקודת העיריות [נוסח חדש], סעיפים 249(20), 249(21)

פקודת המועצות המקומיות [נוסח חדש], סעיף 34א

חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א – 1951

תקנות התעבורה, תקנה 386א

רע"פ 238/08, **הום סנטר נ' מ.ג.**, טרם פורסם

רע"פ 731/07, **קיבוץ צרעה נ' מ.ג.**, טרם פורסם

בג"צ 5026/04, **דיזיין 22 נ' רע"ן היתרי עבודה בשבת**, טרם פורסם

רע"פ 10687/02, **הנדימן נ' מדינת ישראל**, פ"ד נז(3) 1

בג"צ 171/78, **אשכר בע"מ נ' שר העבודה והרווחה**, פ"ד לו(3) 141

בג"צ 80/70, **אליצור נ' רשות השידור**, פ"ד כד(2) 649

ע"פ 217/68, **יזראמקס בע"מ נ' מדינת ישראל**, פ"ד כב(2) 343

ע"א (ת"א) 2071/04, **טיב טעם נ' מדינת ישראל**, תק-מח' 2004(3) 154

ת"פ (י-ם) 3471/87, **מדינת ישראל נ' קפלן**, פ"מ תשמ"ח(2) 26

ת"פ (של-ת"א) 89863/03, **מדינת ישראל נ' הפיצוציה בע"מ**, תקדין (שלום) 2004(4) 7949

ת"א (של-ח"י) 10427/81, **רקובר נ' ארמון תיאטראות בע"מ**, פ"מ תשמ"ז(2) 321

ע"פ (ארצי-עב) 14/07, **מדינת ישראל נ' הום סנטרס בע"מ**, טרם פורסם

דב"ע 8-14/97, **מדינת ישראל נ' גוד נייט סנטר**, פד"ע לג 221

ב"ש (עב-ת"א) 105/07, **מדינת ישראל נ' מגמארט**, לא פורסם

ת"פ (עב-ת"א) 1160/02, **מדינת ישראל נ' משתלות ונדי**, לא פורסם

ת"פ (עב-ת"א) 1125/00, **מדינת ישראל נ' עובדיה עדי**, לא פורסם